

Datum
2016-02-17

Er referens
S2016/06178/FS
Vår referens
HT

Socialdepartementet

Remissvar: SOU 2016:62 Ökad insyn i välfärden

Vårdföretagarna, som är en arbetsgivar- och branschorganisation för privata vård- och omsorgsgivare, vill härmed avlämna följande remissvar.

Sammanfattning

Vårdföretagarna avstyrker utredningens förslag.

Det finns starka skäl för ökad transparens i vård och omsorg. Patienter och brukare, skattebetalare, medier och beslutsfattare måste bättre kunna avgöra att välfärdstjänsterna levereras med så hög kvalitet som möjligt och att utförarna är seriösa och långsiktiga. Men detta löses inte genom att tillämpa offentlighetsprincipen på de privata företagen. Istället skulle möjligheterna att bedriva vård och omsorg i enskild regi kraftigt försämrats. Risken för missbruk riktat mot enskilda företag är uppenbar, och den administrativa bördan skulle ta resurser från kärnverksamheten. Populära och värdefulla alternativ inom vården och omsorgen riskerar att slås ut, avvecklas eller aldrig etableras. Välfärden skulle dräneras med utredningens förslag.

Förslaget

I utredningen föreslås att offentlighetsprincipen ska införas i offentligt finansierad, privat utförd välfärd. Enskilda juridiska personer som driver sådan verksamhet ska med vissa undantag jämföras med myndigheter vid tillämpningen av offentlighets- och sekretesslagen.

Här nedan ger vi våra synpunkter på utredningens resonemang och förslag i den ordning de presenteras i betänkandet.

Kapitel 2: Utredningsuppdraget och dess genomförande

Utredningens direktiv var att föreslå en reglering som gör att offentlighetsprincipen kan tillämpas hos privata utförare "eller hur insynen i verksamheterna på annat sätt kan öka". Utgångspunkten skulle vara att genomförandet "inte onödigtvis ökar administrationen". Vårdföretagarna konstaterar att utredningen inte gör minsta ansats till att visa hur insynen på annat sätt kan öka, trots att både utredaren själv och de expertorgan som han tillfrågat konstaterar att en tillämpning av offentlighetsprincipen i privata verksamheter absolut ökar den administrativa bördan.

Kapitel 5: Synpunkter från berörda parter

I utredningen framkommer att Socialstyrelsen är tveksam till förslaget. Myndigheten ser inget behov av förslaget och inte heller några större problem med gällande bestämmelser. Istället förordar Socialstyrelsen en skärpning av andra regler, till exempel tillståndsplikt för fler välfärdsverksamheter – en inställning som Vårdföretagarna delar

och har framfört i flera andra sammanhang. Socialstyrelsen konstaterar vidare att förslaget skulle leda till en tyngre administrativ börda och ökade kostnader för privata aktörer. Enligt myndigheten skulle förslaget drabba de små aktörerna oproportionerligt och därmed snedvrída konkurrensen och leda till färre små aktörer inom vård och omsorg.

Även SKL konstaterar att offentlighetsprincipen kan medföra vissa praktiska problem för privata aktörer, framför allt de små.

Vårdföretagarna noterar förundrat att utredningen inte beaktar Socialstyrelsens och SKL:s synpunkter, som ju i klartext innebär att populära och värdefulla alternativ inom vården och omsorgen riskerar att slås ut, avvecklas eller aldrig etableras. Välfärden skulle dräneras med utredningens förslag.

Kapitel 6: Överväganden och förslag

Utredningen argumenterar kring varför det är viktigt för allmänhet, patienter och brukare med transparens när det gäller skattefinansierade välfärdstjänster. Principen instämmer vi i. Men att detta ska ske genom en möjlighet att begära ut handlingar från företagen är en märklig slutsats. Utredningen hävdar till exempel att det blir ”enklare för medborgarna att välja utförare av välfärdstjänster i de fall sådana möjligheter existerar” (s 147). Detta är nonsens. Det finns ingen normalt funtad människa som kan göra ett välunderbyggt val genom att begära ut handlingar från till exempel de hemtjänstutförare som man är nyfiken på. Vilka handlingar, vilka mejl ska jag i så fall fråga efter? Hur ska jag jämföra? Hur lång tid tar den processen? Även om vederbörande är journalist är uppgiften övermänsklig.

De uppgifter som utredningen menar bör komma fram är förhållanden i verksamheten, till exempel bemanning, personalens utbildningsnivå och dagliga rutiner (s 149). Men det är ju just detta som Socialstyrelsen följer upp och redovisar i sin årliga enhetsundersökning. Däremot måste enligt Vårdföretagarna kommunerna bli bättre på att redovisa jämförelserna. Det har inget med offentlighetsprincipen att göra (om man inte menar att kommuner som misslyckas med detta inte följer principens anda).

Ett argument som utredningen anför är att medierapporteringen har visat att brister kan uppkomma i verksamheten. Utredningen skriver att ”det förefaller troligt att fler förhållanden skulle kunna komma att uppmärksammas om allmänheten hade insyn i offentligt finansierade privat utförda verksamheter” (s 149). Utredningen menar alltså att mediernas anekdotiska och emellanåt bevisat felaktiga rapportering av ”vårdskandaler” indikerar att det finns ännu fler brister i privat driven vård och omsorg, men som inte kommer i dagen på grund av avsaknad av offentlighetsprincip.

Det finns många brister i vård och omsorg, oavsett driftsform, som inte uppmärksammas i medierna. Det viktigaste är dock att de upptäcks och åtgärdas. Här finns redan lagar och regleringar som syftar till detta. Lex Maria, lex Sarah och den nya whistleblowerlagen är några. Det finns etiska regler som styr hur vårdprofessionella ska agera, oavsett om de arbetar i offentlig eller privat regi. Om någon av dessa lagar eller regleringar inte efterföljs som de ska borde utredaren först klarlägga detta, och därefter visa hur offentlighetsprincipen tillämpad i privat verksamhet skulle vara en lösning på problemet.

Vårdföretagarna har pekat på de omfattande initiativ till självreglering som pågår för att tillmötesgå behovet av transparens. Vi ställer krav på våra egna medlemmar att vara

transparenta på sina webbplatser. Kraven gäller bland annat redovisning inom kvalitet, personal, ekonomi, ägare och styrelse. Vårdföretagarna har också medverkat till verktyget "Välfärdsinsyn" tillsammans med övriga arbetsgivarorganisationer och fackliga organisationer inom vård och omsorg. Utredningen avvisar självreglering med argumentet att det inte finns några garantier för att allmänheten får insyn i verksamheten eller att aktörerna inte återspeglar förhållandena korrekt (s 153).

Vårdföretagarna menar för det första att det är anmärkningsvärt att utredningen lämnar ett förslag på ett omfattande och kostsamt ingrepp utan att först göra en ordentlig analys av den självreglering som nu utvecklas, för att se om den är tillräcklig givet de behov som finns. För det andra är det närmast oförsäkrat att antyda att det inte går att lita på uppgifter som kommer från privata utförare. Om de uppgifter privata utförare lämnar ifrån sig inte är att lita på skulle ju även offentlighetsprincipen vara verkningslös.

Utredningen menar att offentlighetsprincipen tillämpad på privat driven verksamhet kan bidra till "ett bättre underlag för framtida forskning" (s 156). Vårdföretagarna vill påpeka att privata vårdgivare självklart ska tillmötesgå forskningen när underlag efterfrågas, så länge individens anonymitet garanteras. Vi har aldrig hört talas om att forskare blivit nekade relevant material.

På sex rader (s 157) avfärdar utredningen de farhågor för missbruk som vi och de andra företrädarna för privata utförare framfört. Personer som vill skada en verksamhet kan begära ut mängder av handlingar under lång tid för att blockera verksamheten. Utredningen menar att "sådana situationer torde vara undantagsfall".

Vårdföretagarna ser tvärt om detta som det viktigaste argumentet mot detta förslag. Vi vet att det finns både enskilda personer och organiserade grupper som hyser ett direkt hat mot privata alternativ. Inte sällan har hatet en politisk koppling. Metoden att begära ut handlingar in absurdum skulle bli ett ytterst effektivt vapen i händerna på dessa personer utan att de drabbade verksamheterna skulle ha något att sätta emot.

Kapitel 7: Konsekvenser

Vi noterar att även utredningen slår fast att förslaget skulle innebära en ökad administrativ börda och kostnader för privata aktörer, och dessutom konstaterar att "vad kostnaderna i verkligheten kommer att uppgå till är emellertid mycket svårt att uppskatta" (s 215).

Vårdföretagarna instämmer i att kostnaderna är oöverblickbara. Vård och omsorg är branscher som domineras av småföretag. Av 12000 vård- och omsorgsföretag har 93 procent färre än 20 anställda. Dessa måste om förslaget införs bygga upp egna, sannolikt ganska dyra system för registrering, arkivering, utbildning av personal kring regelverket med mera, system som i princip ska motsvara det som en normal kommun upprätthåller. Om skattebetalarna ska kompensera detta minskar välfärdens resurser, om företagen ska betala detta utan kompensation kommer företag att slås ut, med början bland de små.

Våra alternativ

Som vi redan nämnt menar även Vårdföretagarna att vi behöver ökad transparens i välfärden. Men det aktuella förslaget tillmötesgår inte dessa behov. Istället behövs insatser för att göra framför allt kvaliteten synlig i både offentligt och privat driven vård och omsorg. Kommuner och landsting måste bli bättre på att redovisa de

kvalitetsmätningar som görs och underlätta patienters och brukares jämförelser mellan alternativen.

De initiativ till självreglering som görs måste uppmuntras och understödjas. Vårdföretagarna ställer redan krav på sina medlemmar. Webbverktyget "Välfärdsinsyn" är för tillfället lagt på is, men kan förverkligas om regering, riksdag, landsting och kommuner vill medverka till detta.

De lagar och regler som redan finns med syfte att uppdaga brister och avvikelser måste följas. Innan ytterligare lagstiftning blir aktuell bör effekterna av till exempel den nya whistleblowerlagen och den blivande lagen om meddelarskydd utvärderas.

Slutkommentar

Förslaget om att införa offentlighetsprincip i privat driven vård och omsorg är ett av flera aktuella förslag som möjligen syftar till att förbättra välfärden, men som istället hotar att tränga undan seriösa och duktiga vårdgivare. Den skada somliga av förslagen skulle medföra är uppenbar för de flesta. Men just detta förslag är mer problematiskt eftersom principen i förstone kan tyckas rätt. Det är lätt att misstänka att den som skyr offentlighet ägnar sig åt sådant som inte tål dagens ljus. Även den som välkomnar privata alternativ kan därför tycka att en offentlighetsprincip inte kan skada. Vi har i vårt remissvar försökt förklara varför förslaget istället är ett stort hot mot de privata utförarna och därmed människors möjlighet att välja och välja bort vård och omsorg.

Vårdföretagarna avstyrker utredningens förslag.

Med vänlig hälsning

Håkan Tenelius
Näringspolitisk chef
Vårdföretagarna